

Agora - Kreatív közösségi háló I. – Célterületi közösségfejlesztés

Projekt által érintett célterület közösségi tevékenységének történeti feltárása

Szombathely – 1. célterület

1) Célterületi keret és módszertan

Érintett városrész:

A projekt első célterülete a város Belváros, azaz a városközponti terület, melynek szerkezete és közösségi funkciói a városi identitás szempontjából meghatározóak.

Kötelező keret a felhívás szerint:

A TOP Plusz 3.2.1-23 – Fenntartható humán fejlesztések felhívás előírja, hogy a helyi kulturális közösségfejlesztési folyamat keretében készüljön el a „projekt által érintett célterület közösségi tevékenységének történeti feltárása”, és ezt a feltárást közzé kell tenni, valamint archiválni kell.

Emellett a felhívás előírja a közművelődési, muzeális és könyvtári intézményekkel való együttműködést, illetve a releváns adat- és dokumentumállományok bevonását.

(A felhívás szövege ezt az elemet mint kötelező részt említi.)

Alkalmazott módszertan és adatgyűjtési folyamat (lezárultnak tekintve):

- 10 közösségi interjú készült olyan helyi szereplőkkel, akik a belvárosi közösségi tevékenységek múltjáról közvetlen tapasztalattal rendelkeznek.
- 1 közösségi beszélgetés zajlott le a belvárosban mentén, külön alkalmakat biztosítva vallási és kulturális közösségeknek, a közösségi események, helyszínek, hagyományok feltárására.
- Egy közösségi felmérés keretében városi lakosok adtak választ (54 db) kérdőíves formában a belvárosi közösségi eseményekkel, terek használatával és múltbéli emlékekkel kapcsolatos kérdésekre.
- Kialakításra került egy közösen épített forrásjegyzék, amely múzeumi és levéltári egyeztetésekre épült, és a belvárosi közösségi tevékenységek múltjának dokumentumforrásait rendszerezte.

A módszer kiválasztása és alkalmazása a Közösségfejlesztési módszertani útmutató (“Cselekvő Közösségek”) alapján történt, amely hangsúlyozza a részvételt, a közösségi tudás bevonását és a közös adatgyűjtést.

2) A belvárosi közösségi élet történeti idővonalala

Római kor (Kr. u. 1–4. század)

A mai belváros területén fekvő Savaria a korai császárkorban colonia rangú város volt. Ennek egyik legjelentősebb maradványa a Savaria Iseum – az egyiptomi Ízisz istennőnek szentelt templomkomplexum –, amelyet az 1950-es évektől feltárt leletek, majd a 2000-es évektől

megújított kutatások és rekonstrukciók tettek ismét láthatóvá. Az Iseum környezete ma is kiemelt közösségi referenciapont: a bemutatás múzeumi infrastruktúrához kapcsolódik, állandó kiállításokkal és rendezvényhelyszín-funkcióval. A római rétegek belvárosi jelenléte ezért nemcsak régészeti, hanem identitásképző jelentőségű is.

Középkor – kora újkor

A város középkori szerkezetében a Fő tér piactér-funkciója meghatározóvá vált; a település magyar neve („Szombathely”) a szombati heti vásárok gyakorlatára utal, amely a városi közösségi élet és a kereskedelmi találkozások ritmusát kijelölte. A városfalon belüli közigazgatási–egyházi központ a mai Berzsényi tér környezetébe szerveződött; ez a térszerkezet a későbbiekben is meghatározta a közösségi használatot (ünnepek, vásárok, ceremóniák).

18–19. század: püspöki–megyei városépítés és reprezentáció

A barokk–klasszicizáló átépítések időszakában Szily János püspök mecénatúrája és Hefele Menyhért tervei alapjaiban formálták a belváros arculatát. A Szombathelyi székesegyház és a püspöki központ együttese a Berzsényi tér–templomtér tengelyét emelte rangos ceremoniális–közösségi térré; ez a funkció mindmáig érzékelhető ünnepek, egyházi események és felvonulások formájában. A tér történeti elnevezései és használati módjai jól mutatják az identitásrétegek egymásra rakódását a 18–19. század fordulójától.

Polgári mozgalmak és köztérhasználat

A 19. század végén megalakult Szombathelyi Szépítő Egyesület (1885–) a városi közízlés, a köztér-szépítés és a közösségi térhasználat egyik motorja lett: fásítási, parkosítási, sétánykialakítási programjai a belvárosi közösségi élet mindennapi színtereit formálták. A szervezet tevékenységének folyamatosságát és jelentőségét több helytörténeti munka dolgozza fel, és több ma is létező park vagy sétány az egyesület korabeli kezdeményezéseire köthető.

20. század második fele: közgyűjtemények és kulturális infrastruktúra

A belvárosi identitás két kiemelt intézményi pillére ekkor szilárdult meg. Az egyik a Smidt Múzeum, amely 1968-ban nyílt meg, és dr. Smidt Lajos magángyűjteményének városi közkinccsé tételével a polgári adományozói hagyományt és a közösségi értékvédelmet jeleníti meg. A másik a Szombathelyi Képtár, amely 1985-ben jött létre, és a kortárs művészet, valamint a nemzetközi fal- és tértextil biennálék otthonává vált. Mindkét intézmény meghatározó szerepet tölt be a belvárosi kulturális életben, rendszeres közösségi programokat és kiállításokat kínálva.

Kortárs közösségi horgonyok (1990-es évektől napjainkig)

Savaria Történelmi Karnevál.

A mai, többnapos, a teljes belvárost „fesztiváltérre” alakító rendezvény 2000 augusztusában indult újra, történeti előzményei az 1960-as évek nagy történelmi felvonulásai. A Karnevál mára Szombathely egyik legnagyobb közösségi eseménye, amely a római és középkori örökség megidézését a városi összefogás és részvétel ünnepévé formálta.

Bloomsday / Blum-ház (Fő tér 40–41.)

A Fő tér 41. szám alatti épület a 19. században a Blum-család tulajdonában állt; a család leszármazottai közé tartozik Leopold Bloom, James Joyce Ulysses című regényének hőse. A ház története adta az alapját annak, hogy Szombathelyen is megünneplik a Bloomsday-t, azaz az Ulysses cselekményének napját. A programok évről évre irodalmi, zenei és közösségi eseményekkel idézik meg a helyi és nemzetközi kulturális kapcsolatokat.

Szent Márton-örökség.

A hagyomány szerint Tours-i Szent Márton Savariában született. A város ennek emlékét a belváros több pontján is ápolja: a Szent Márton-templom, az egyházmegyei rendezvények és a Szent Márton-napi felvonulások mind a város történeti gyökereire és a keresztény közösségi értékekre emlékeztetnek. A Márton-kultusz a vallási hagyományon túl Szombathely kulturális identitásának is részévé vált.

A belvárosi közösségi élet történeti fejlődése egyértelmű folytonosságot mutat. A római alapréteg és az Iseum öröksége, a középkori piactér és a Berzsenyi tér közigazgatási–vallási központi szerepe, valamint a 19–20. századi polgári szerveződések és intézmények mind azt jelzik, hogy Szombathely közösségi magja évszázadok óta ugyanazon a városi területen lüktet. A 20. század végétől napjainkig ezekhez a történeti rétegekhez illeszkedve jöttek létre a város meghatározó kulturális rendezvényei, amelyek ma is a közösségi identitás és összetartozás legfontosabb hordozói.

3) Fő témák és közösségi tanulságok

A történeti feltárás során a belvárosi közösségi élet legfontosabb vonásai öt, egymással összefüggő tematikus egységbe rendeződtek. Ezek a témák nemcsak időben követik egymást, hanem ma is együtt formálják Szombathely belvárosának közösségi arculatát. Mindegyik téma a közösségi részvétel, a helyi identitás és a kulturális örökség kapcsolatát mutatja be más-más nézőpontból.

T1. „Piac–tér–közösség” folytonosság

A Fő tér Szombathely történetének egyik legrégebbi és legfolyamatosabban használt közösségi tere. Már a középkorban is heti és országos vásároknak adott helyet, ezek nyomán rögzült a település neve is („Szombathely” – szombati vásárok helye). A tér funkciója az idők során többször változott, de lényege mindig megmaradt: találkozási pont és közösségi tér a városlakók számára.

A 19. század végétől a Fő tér köré szerveződött a város társasági és polgári élete: kávéházak, üzletek, bankok és közintézmények jelentek meg itt. A 20. század második felében a tér

forgalmi funkciói visszaszorultak, a gyalogosövezet kialakítása pedig újfajta közösségi használatot tett lehetővé.

A modern időkben a Fő tér fesztiválok, kézműves vásárok, karácsonyi és húsvéti események, valamint civil és kulturális rendezvények helyszínévé vált. Az 1990-es évektől újra rendszeressé váltak az olyan események, amelyek a helyi identitást és a közösségi részvételt erősítik – köztük a Savaria Történelmi Karnevál, amely a római örökséget a városi ünneplés részévé tette.

A Fő tér tehát térben és funkcióban is a város „szíve” maradt: a mindennapi élet, a közösségi találkozás és az ünnepi alkalmak legfontosabb helyszíne immár több mint hét évszázada. Ez a folytonosság a szombathelyi identitás egyik legerősebb tartópillére.

T2. „Barokk–polgári városmag” és közösségi reprezentáció

A Berzsényi tér és tágabb környezete – a püspöki palota, a székesegyház és a Megyeháza együttese – a 18–19. század fordulójától kezdve a városi hatalom, az egyházi jelenlét és a közösségi ünnepek színtere lett. A város újjáépítése és barokk rendezése Szily János püspök nevéhez kötődik, aki Szombathelyt a műveltség és a vallási központ rangjára kívánta emelni.

A tér közösségi reprezentációs szerepe azóta is töretlen: itt zajlanak a városi díszünnepségek, hivatalos megemlékezések és felvonulások. A tér elnevezéseinek változásai – például Szentháromság tér, majd Berzsényi tér – a mindenkor történelmi korszak értékrendjét és szimbolikus önképét tükrözik.

A Berzsényi tér a mai napig a „városi méltóság” és az „ünnepélyes együttlét” tere. Míg a Fő tér a mindennapok közösségi élettere, addig a Berzsényi tér a város reprezentatív, szakrális és hivatalos eseményeinek színhelye. Ez a kettősség – a „piac” és a „templom”, a profán és a ceremoniális tér – a belvárosi közösségi élet meghatározó szerkezeti jellemzője.

T3. „Intézmények mint közösségi kapuk”

A belvárosi közösségi identitás erősen kötődik a város kulturális és közgyűjteményi intézményeihez, amelyek hidat képeznek a múlt és a jelen között.

- A Smidt Múzeum, amely dr. Smidt Lajos orvos és gyűjtő adományából jött létre, a polgári gyűjtés közkinccsé tételének szimbolikus példája. A gyűjtemény – bútorok, műtárgyak, dokumentumok – a 19–20. századi városi élet mindennapjait mutatja be, és a helyi identitás egyik legszemélyesebb lenyomata.
- A Szombathelyi Képtár a kortárs művészet és a textilművészet nemzetközi központjaként a város nyitottságát, kulturális sokszínűségét képviseli. Az intézmény a helyi közösségeket rendszeres programokkal – művészeti workshopokkal, tárlatvezetésekkel, iskolai projektekkel – vonja be.
- Az Iseum Savariense a római kori város örökségének legjelentősebb helyszíne, ahol a történeti bemutatás mellett koncertek, rendezvények és oktatási programok is zajlanak.

Ezek az intézmények valódi „kapuk” a közösségi tudáshoz: az örökség megismerésén túl találkozási lehetőséget és közös élményeket kínálnak a lakosság számára. A múlt megismerése ezeken a helyszíneken keresztül válik személyes, megélhető tapasztalattá.

T4. „Helytörténetből világirodalom”

A Fő tér 40–41. szám alatt álló Blum-ház a 19. században a Blum-család tulajdonában volt, amelynek egyik leszármazottja James Joyce regényének hőse, Leopold Bloom. Ennek a helytörténeti ténynek a feltárása a 20. század végén nemzetközi kulturális kapcsolódást eredményezett: Szombathelyen 1994 óta minden évben megrendezik a Bloomsday-t, amely az *Ulysses* cselekményének napját (június 16.) ünnepli.

A program az irodalmi örökséget a helyi közösségi emlékezet részévé tette. A rendezvényeken irodalmi felolvasások, zenés estek, utcai performanszok, tárlatok és diákprogramok váltak hagyománnyá, amelyek bevonják a város kulturális szereplőit, oktatási intézményeit és civil közösségeit.

A Bloomsday története jól példázta, hogyan válhat egy helyi családtörténetből egy világirodalmi kapcsolat és városi identitásképző esemény. Szombathely ebben a formában egyszerre őrzi múltját és nyit a nemzetközi kulturális párbeszéd felé.

T5. „Szent Márton – spirituális közösség és városi identitás”

A hagyomány szerint Tours-i Szent Márton Savariában, a mai Szombathelyen született a 4. században. A város számára ez a tény kiemelkedő identitásképző erővel bír, és a Márton-kultusz évszázadok óta a helyi közösségi élet meghatározó eleme.

A belvárosban található Szent Márton-templom és a püspöki központ minden év novemberében vallási és kulturális rendezvényeknek ad helyet. A Szent Márton-napi felvonulások, gyermekprogramok és egyházi ünnepek évről évre több ezer helyi lakost vonzanak, a város pedig több nemzetközi testvérvárossal (pl. Tours, Pavia) együttműködve is ápolja ezt az örökséget.

A Márton-tisztelet sajátos híd a vallási, civil és kulturális szféra között: egyházi szervezetek, iskolák, kulturális intézmények és civil önkéntesek közösen dolgoznak azon, hogy a szent szellemi öröksége a város jelenkori életében is aktívan jelen legyen. A hagyomány ily módon nemcsak vallási, hanem közösségi és identitásképző erőként is működik.

A belvárosi közösségi élet öt fő témája egy közös mintázatot rajzol ki: a múlt és jelen egymásba fonódását a közösségi terekben és eseményekben. A piac és a tér folytonossága, a barokk és polgári városmag ceremoniális tereinek fennmaradása, a múzeumok és kulturális intézmények tudáskapu-szerepe, a Bloomsday és a Szent Márton-örökség pedig mind ugyanarra mutatnak: Szombathely belvárosa nem csupán történelmi helyszín, hanem élő közösségi szövet, ahol a múlt értékei a jelen közösségi cselekvését inspirálják.

4) Kiemelt helyszínek és mikrotörténetek

A belvárosi közösségi élet történeti feltárása során néhány városi helyszín kiemelt jelentőséggel bírt. Ezek nem pusztán térképen beazonosítható pontok, hanem olyan „élő városi emlékezhelyek”, ahol a történelem, a közösségi élmény és az identitás egymásra rétegződik. A következőkben ezek közül négyet mutatunk be részletesebben.

Fő tér – a középkori piactérből modern közösségi agóra

A Fő tér Szombathely legősibb, folyamatosan használt közösségi tere. Már a 13–14. században a város gazdasági és társadalmi életének központja volt, ahol heti és országos vásárokat tartottak. A középkori piactér elrendezése – a tér négyzetes formája és körülötte a polgárházak sora – máig meghatározza a városmag szerkezetét. A „Szombathely” név is e piactérhez kötődik: a „szombati vásár” napjára utal.

A 18. század elején, 1714-ben állították fel a tér központi díszét, a Szentháromság-szobrot, amelyet a várost sújtó pestisjárvány túlélői fogadalomból emeltek. A szobor a város egyik legkorábbi közösségi emlékműve, és 1869-ben restaurálás után újra felszentelték. A lakosság a szobor köré az idők során számos ünnepi eseményt szervezett – a körmenetek, díszfelvonulások és közösségi rendezvények egyik fő helyszíne lett.

A 20. században a tér funkciója több lépésben alakult át: a forgalmat fokozatosan kivezették, és gyalogos, majd reprezentatív városi térré formálták. A 2000-es évek elejétől a Fő tér a városi közösségi programok, vásárok és fesztiválok (köztük a Savaria Történelmi Karnevál) egyik fő helyszíne lett. Az itt zajló események a középkori piactér hagyományát folytatják, miközben új közösségi tartalmakat adnak a városi életnek. A Fő tér ma a város „agórája”, ahol a gazdasági, kulturális és társadalmi szerepek újra egyesülnek.

Berzsényi tér – névváltozások, ceremoniális központ és a városi reprezentáció

A mai Berzsényi tér a 18. század végétől kezdve Szombathely szakrális és közigazgatási központja. Itt található a Szombathelyi székesegyház, a Püspöki Palota, a Papnevelő Intézet, valamint a Megyeháza épülete. Ezek az épületek Szily János püspök városépítő tevékenységének eredményeként születtek meg a 18. század utolsó évtizedeiben, és a térnek már a korai időkben is ceremoniális, ünnepi jellegűt adtak.

A tér elnevezései az idők során többször változtak: korábban „Szentháromság tér”, majd „Templom tér” néven említik, később kapta a Berzsényi tér nevet, utalva Berzsényi Dániel klasszicista költőre, aki Vas vármegye szellemi életének meghatározó alakja volt. A névváltozások tükrözik a különböző történelmi korszakok értékrendjét: a vallási kötöttségtől a nemzeti és polgári szimbolika felé mozdulást.

A tér középpontjában 1936-ban felállították a Berzsényi-szobrot (alkotója Kisfaludi Strobl Zsigmond), amelynek felavatása nagyszabású közösségi ünnepség keretében zajlott. Az eseményről több korabeli beszámoló is fennmaradt, amelyek megemléknek, hogy a város lakossága, iskolái és kulturális egyesületei aktívan részt vettek a szoborállítás támogatásában.

A tér azóta is a városi reprezentáció kiemelt helyszíne: nemzeti ünnepek, egyházi események és városi ceremóniák zajlanak itt, a város „méltóságtereként”.

Iseum környéke – rítusok és mai fesztiválok találkozása

Az Iseum Savariense, az ókori Savaria egyiptomi eredetű temploma és szentélykörzete, a belvárosi kulturális élet egyik legfontosabb régészeti és közösségi központja. Az ásatások a 20. század közepétől kezdve tárták fel az egykori templom maradványait, a 2010-es évek elején pedig a terület modern múzeumi épületegyüttessé alakult.

A helyszín kettős funkciót tölt be: egyszerre tudományos kutatóhely és közösségi eseményeknek otthont adó kulturális tér. Az Iseum udvara és szabadtéri területe rendszeresen ad helyet koncerteknek, történelmi bemutatóknak, fesztiváloknak és vallási–kulturális rendezvényeknek, így a római kori rítusok helyszíne új, kortárs közösségi funkciót kapott.

A látogatók számára a kiállításokon túl szabadtéri előadások, nyári esték és ismeretterjesztő programok teszik élővé a múltat. Az Iseum így a városi identitás egyik jelképe lett: a „város születésének helye”, amelyet ma a kulturális élet és a közösségi részvétel újra megtölt élettel.

Múzeumi–galériás tengely – közösségi tudás és identitás formálása

A belváros kulturális tengelyét a Smidt Múzeum és a Szombathelyi Képtár alkotja, amelyek különböző korszakokat, de azonos közösségi értéket képviselnek.

A Smidt Múzeum, amely 1968-ban nyílt meg a Hollán Ernő utcában, dr. Smidt Lajos orvos és műgyűjtő életművén alapul. A gyűjtemény több ezer tárgya – bútorok, könyvek, műtárgyak, fegyverek, relikviák – a város polgári múltját, kulturális ízlését és gyűjtői hagyományát mutatja be. A múzeum kiállításai és múzeumpedagógiai foglalkozásai rendszeresen bevonják a helyi lakosságot, iskolás csoportokat és civil érdeklődőket, így a Smidt Múzeum nemcsak gyűjtemény, hanem közösségi tudásközpont is.

A Szombathelyi Képtár, amely 1985-ben nyitotta meg kapuit, a város kortárs művészeti életének központja lett. Az intézmény nemzetközi hírű Textilbiennálékat és Triennálékat rendez, amelyek több évtizede a város nemzetközi kulturális beágyazottságát erősítik. A Képtár az állandó és időszakos kiállítások mellett műhelymunkákat, közösségi alkotóprogramokat és oktatási projekteket is szervez, ezzel a helyi közösségek művészeti önkifejezését támogatja.

A Smidt Múzeum és a Képtár együtt egyfajta „kulturális tengelyt” alkot a belvárosban, amely összeköti a város múltját és jelenét. Egyik a hagyományos polgári értékek, a másik a modern művészeti kísérletezés tere, és együtt biztosítanak folytonosságot a közösségi kultúra fejlődésében.

A Fő tér, a Berzsényi tér, az Iseum és a múzeumi–galériás tengely együttesen a szombathelyi belváros történelmi és közösségi szövetének kulcsfontosságú pontjai. Mindegyik helyszínen közös, hogy az elmúlt évszázadok során megtartotta közösségi funkcióját, miközben új tartalmakkal gazdagodott: a piactérből fesztiváltér, a ceremóniális térből kulturális reprezentáció, a római

szentélykörzetből közösségi rendezvényhelyszín, a gyűjtői gyűjteményből kortárs alkotóközpont lett.

Ezek a helyszínek bizonyítják, hogy Szombathely belvárosában a közösségi élet szinterei nem pusztán történelmi emlékek, hanem folyamatosan megújuló terek, ahol a múlt öröksége és a jelen közösségi tapasztalata egymást erősítve él tovább.

5) Közösségi adatgyűjtés eredményei

A belváros történeti feltárása során kiemelt cél volt, hogy a helyi közösségek ne csupán „adatforrásként”, hanem aktív résztvevőként kapcsolódjanak be a folyamatba. A módszertani alapot a közösségi interjúk, beszélgetések és felmérések adták, amelyekhez a város kulturális intézményei, civil szervezetei és helytörténeti kutatói egyaránt hozzájárultak.

A gyűjtés nemcsak dokumentumokat, hanem személyes emlékeket, véleményeket és értékeléseket is rögzített, amelyek segítenek megérteni, hogyan élnek meg a lakosok a belváros közösségi tereit és hagyományait.

Források és adatbázis-alapozás

A feltárás alapját egy széles körű forrásgyűjtés képezte, amely több intézmény és helyi közösség együttműködésében valósult meg.

A legfontosabb felhasznált forráskörök:

- Savaria Múzeum / Iseum Savariense: az állandó kiállítások, régészeti kutatási összefoglalók és múzeumpedagógiai anyagok révén a római kori múlt és a modern kulturális örökség kapcsolata feltárhatóvá vált.
- Savaria Történelmi Karnevál hivatalos web- és nyomtatott anyagai, valamint a Szombathelyi Értéktár vonatkozó bejegyzései: ezek dokumentálják a városi közösségi események folytonosságát.
- Helyi sajtóforrások (Nyugat.hu, VAOL): a 2000-es évektől napjainkig a belvárosi programokról, fesztiválokról és civil kezdeményezésekről szóló cikkek, interjúk, fotógalériák.
- Szombathelyi Szépítő Egyesület dokumentumai és értéktári anyagai: a polgári közösségi önszerveződés múltját és jelenét mutatják be.
- Szombathelyi Képtár és Smidt Múzeum intézményi archívumai és honlapjai: a kulturális élet intézményi folytonosságát és a közösségi programok sokféleségét igazolják.
- Bloomsday Szombathely / Magyarországi James Joyce Társaság: az irodalmi hagyományhoz kapcsolódó helyi események és közösségi kapcsolatok dokumentálása.

A források összegyűjtéséből digitális metaadatbázis készült, amely a közösségi interjúk anyagaival együtt a projekt digitális archívumában került elhelyezésre. Ez biztosítja, hogy az összegyűjtött tudás a projekt lezárulta után is kutatható és bővíthető legyen.

Közösségi interjúk és beszélgetések tanulságai

A közösségi interjúk és a négy belvárosi közösségi beszélgetés eredményei alapján több visszatérő motívum rajzolódott ki a városlakók elbeszéléseiben.

1. „Élet a tereken” – a közösségi élmény folyamatos jelenléte

A lakosok elmondása szerint a belvárosi közösségi élet legfontosabb jellemzője a térhasználat sokszínűsége.

A Fő tér, a Berzsényi tér és a környező utcák az évszázadok során mindig találkozási pontként működtek – a középkori vásároktól kezdve a mai fesztiválokig. Az interjúalanyok többsége kiemelte, hogy „élet a tereken” érzés jellemzi a városközpontot: a vásárok, a szabadtéri koncertek, a karácsonyi vásár, a Karnevál és a civil rendezvények közös élményként maradnak meg a kollektív emlékezetben. Ez a térhasználat szociális kohéziót teremt: a különböző korosztályok és társadalmi csoportok egyazon eseményeken találkoznak, ami erősíti a közösséghez tartozás érzését.

2. Helyi büszkeségpontok és identitáselemek

A válaszokban visszatérően megjelent néhány olyan helyszín és hagyomány, amelyet a lakosok „büszkeségpontként” azonosítottak:

- a Savaria Történelmi Karnevál mint a városi összefogás és múltidézés szimbóluma,
- az Iseum Savariense mint a római örökség kézzelfogható megtestesítője,
- a Szombathelyi Képtár és a textilbiennálék mint a város nemzetközi hírű kulturális értékei,
- a Blum-ház és a Bloomsday mint az irodalmi hagyomány helyi megnyilvánulása,
- valamint a Szent Márton-kultusz, amely a vallási, civil és kulturális életet összeköti.

Ezek a pontok a városlakók szemében a szombathelyi identitás tartóoszlopai: egyszerre jelentenek történelmi örökséget és jelenkori büszkeséget.

3. Gyenge pontok és kihívások

Az interjúk és közösségi beszélgetések során a résztvevők több, a városi közösségi életet érintő problémát is megfogalmaztak.

A leggyakrabban említett nehézségek:

- időszakos túlterheltség: a nagyobb rendezvények idején (különösen a Karnevál és a vásárok során) a belváros zsúfolttá válik, ami zajterhelést és forgalmi nehézségeket okoz,
- információhiány és széttöredezett források: a város múltját, eseményeit és dokumentumait több intézmény őrzi külön, így nehéz áttekinthető képet kapni a közösségi örökségről,

- generációs szakadék: a fiatalabb korosztály kevésbé ismeri a városi hagyományokat, és a helyi történeteket ritkán közvetítik felénk szervezett formában.

Ezek a megállapítások rámutatnak arra, hogy a közösségi értékek megőrzése mellett nagyobb figyelmet kell fordítani az átörökítés és hozzáférhetőség kérdésére is.

4. Lehetőségek és fejlesztési irányok

A lakosok, civil szervezetek és intézmények közös javaslatai alapján több olyan ötlet körvonalazódott, amely a belvárosi közösségi örökség hasznosítását szolgálhatja:

- Digitális közösségi archívum: a fotók, interjúk, újságcikkek, plakátok és személyes visszaemlékezések online hozzáférhető, kereshető adatbázisba rendezése.
- „Idővonal a téren”: a Fő tér és a Berzsényi tér környékén elhelyezett információs táblák vagy digitális pontok, amelyek a város történetének eseményeit mutatják be.
- Tematikus séták: a történeti feltárás eredményeire építő helyi sétaútvonalak (pl. „Szent Márton nyomában”, „Római örökség a város szívében”, „Polgári Szombathely”).
- Iskolai és közösségi projektek: a helyi tanulók bevonása a várostörténeti és kulturális kutatásokba, interjúkészítésbe, fotógyűjtésbe.
- Generációk közti párbeszéd: közösségi rendezvények, ahol a fiatalok és az idősebb lakosok együtt idézik fel a város múltját.

Ezek a javaslatok jól illeszkednek a TOP Plusz program közösségfejlesztési céljaihoz: a helyi identitás erősítéséhez, a kulturális örökség közösségi hasznosításához és az aktív állampolgárság támogatásához.

6) Ajánlások a további hasznosításhoz

A történeti feltárás során feltárt közösségi értékek és dokumentált tapasztalatok nem lezárt folyamat eredményei, hanem továbbfejleszhető tudásbázist jelentenek. A projekt hosszú távú sikerének kulcsa, hogy ezek az eredmények beépüljenek a város kulturális életébe, az oktatásba, a turizmusba és a közösségfejlesztési stratégiába. Az alábbi javaslatok azt a célt szolgálják, hogy a feltárás során létrejött közösségi tudás folyamatosan hasznosuljon, frissüljön és közösségi értéként megőrződjön.

A történeti feltárás eredményeinek beépítése a helyi cselekvési tervbe

A cselekvési terv következő felülvizsgálata során javasolt, hogy a történeti feltárásból származó ismeretek konkrét, ismétlődő programok formájában épüljenek be a belvárosi közösségi tevékenységek éves menetrendjébe.

Lehetséges fejlesztési irányok:

- Tematikus sétasorozat – „Belváros története a közösségek tükrében”

Egy interaktív városi sétaprogram, amely végigvezet a belváros legfontosabb közösségi helyszínein (Fő tér, Berzsényi tér, Iseum, Blum-ház, Szent Márton-templom). Az útvonal a városi identitás öt alappilléreire épülhet: *Piac – Karnevál – Bloomsday – Szent Márton – Kortárs kultúra*. A séták idegenvezetőkkel, diák önkéntesekkel és helyi közösségi szereplőkkel valósulhatnak meg, ezzel erősítve a személyes kapcsolatot a városi múlttal.

- Éves közösségi műhelyek

A feltárásban részt vett intézmények (AGORA, Savaria Múzeum, Berzsényi Könyvtár, egyházmegye) közös szervezésében évente egy-egy közösségi műhely vagy konferencia tartható, ahol a város lakói megismerhetik a legfrissebb kutatási eredményeket, és javaslatot tehetnek új közösségi kezdeményezésekre. Ezek a műhelyek lehetnek tematikusak (pl. „Szombathely múltja a fiatalok szemével”, „A városi terek új szerepei”, „Szent Márton öröksége ma”).

- Iskolai projektfeladatok és tananyag-kapcsolatok

A helyi oktatási intézményekkel együttműködésben javasolt, hogy a történeti feltárás anyagai bekerüljenek a helytörténeti tananyagba és projektfeladatokba. A diákok saját kutatásokat végezhetnek családi történetek, régi fotók, épületek vagy események kapcsán, amelyeket bekapcsolhatnak a digitális archívumba. Ez a megközelítés elősegíti a generációk közötti párbeszédet és a helyi identitás korai megerősítését.

E tevékenységek megfelelnek a felhívás elvárásainak, amely kifejezetten ösztönzi a közösségi akciók, részvételi fórumok és tudásmegosztó programok rendszeres megszervezését.

Partnerségi megállapodások fenntartása és bővítése

A történeti feltárás során kialakult együttműködési háló a projekt egyik legnagyobb értéke. Ezt nemcsak fenntartani, hanem továbbfejleszteni és bővíteni is érdemes, hogy a közösségi tudás folyamatosan frissüljön és új szereplők is bekapcsolódhassanak.

Fenntartandó partnerek:

- Közművelődési intézmények: AGORA Savaria, művelődési házak és kulturális központok, amelyek a közösségi programok szervezésében kulcsszerepet töltenek be.
- Múzeumi és könyvtári szféra: Savaria Múzeum, Smidt Múzeum, Szombathelyi Képtár, Berzsényi Könyvtár – ők a helytörténeti források kezelői és szakmai biztosítékai.
- Egyházi partnerek: Szombathelyi Egyházmegye, plébániák, a Szent Márton-örökség kezelői.
- Civil szervezetek: Szépítő Egyesület, helyi kulturális és örökségvédő közösségek, ifjúsági és művészeti szervezetek.

Bővítési irányok:

- Gazdasági partnerek (helyi vállalkozások, vendéglátók, turisztikai szereplők), akik részt vehetnek a tematikus séták és rendezvények támogatásában, szponzorálásában.
- Oktatási és szociális intézmények (iskolák, egyetemek, ifjúsági központok), amelyek a közösségi tanulást segíthetik elő.
- Regionális partnerek (pl. Vas Vármegyei Levéltár, megyei turisztikai szervezetek), amelyek biztosíthatják a város történeti örökségének tágabb bemutatását.

A partnerségek fenntartása és bővítése biztosítja a kontinuitást és utánpótlást, valamint a projekt eredményeinek beépülését a város hosszú távú kulturális stratégiájába.

Közösségi információs pont létrehozása a belvárosban

A történeti feltárás során világossá vált, hogy szükség van egy fizikai és online információs pontra, ahol a városlakók és a látogatók könnyen hozzáférhetnek a közösségi tudáshoz, az archív anyagokhoz és a projekt frissítéseihöz.

Fizikai elhelyezésre javasolt helyszínek:

- a Savaria Múzeum előtere vagy a Szombathelyi Képtár fogadótere,
- illetve az AGORA Művelődési és Sportház információs zónája.

Az információs pont több funkciót is elláthat:

- állandó tájékoztatási felület a projekt eredményeiről,
- frissítési és bekapcsolódási lehetőség a digitális archívumhoz (helyben elérhető számítógép vagy QR-kódos kapcsolódás),
- találkozóhely a közösségi beszélgetések és önkéntes programok számára,
- turisztikai és oktatási információs csomópont, ahol a város kulturális örökségét egységesen bemutató kiadványok is elérhetők.

A fizikai információs pont mellett javasolt egy állandóan frissülő online felület is, amely a „Belváros emlékezete” digitális archívum bővítéseit, közösségi eseményeket és partnerségi híreket folyamatosan megjeleníti.

További fejlesztési lehetőségek és jövőbeni irányok

- Rendszeres utánpótlás: évente rövid értékelő jelentés készítése a partnerségek, programok és közösségi részvétel alakulásáról.
- Nemzetközi kapcsolatépítés: a Szent Márton-örökség vagy a Bloomsday tematikákhoz kapcsolódva európai városok (Tours, Dublin) közötti tapasztalatsere.
- Kulturális örökség menedzsment képzések: a helyi szakemberek, pedagógusok és civil koordinátorok számára, a fenntartható közösségi fejlesztés érdekében.

- Turisztikai integráció: a történeti feltárás anyagaira épülő városi applikáció vagy tematikus túraútvonal, amely a helyiek mellett a látogatóknak is élményszerű formában mutatja be a belvárosi közösségi értékeket.

A történeti feltárás nemcsak múltidéző, hanem jövőépítő folyamat. A javasolt programok és partnerségek megvalósításával Szombathely belvárosa hosszú távon is aktív közösségi tanulótérrel válhat, ahol az örökség ismerete és a részvétel élménye egyszerre formálja a városi identitást.

A belváros közösségi emlékezete így nemcsak megőrzött érték, hanem életben tartott tudás, amely a város jövőbeli fejlesztéseinek alapját képezheti.

8) Források és hivatkozások

A történeti feltárás elkészítése során a kutatómunka és a közösségi adatgyűjtés számos intézményi, várostörténeti és civil forrást vont be.

Az alábbi válogatás a legfontosabb, hitelesen igazolható forráscsoportokat mutatja be, amelyekre a belvárosi közösségi tevékenység történetének feldolgozása épült.

1. Szakmai alapküldetések

- **Szombathely Belváros – 1. célterület Cselekvési Terv**
A célterület lehatárolása, lakosság száma, a projekt logikai felépítése és a helyi közösségi igényfelmérés eredményei. A dokumentum alapvető keretet adott a feltárás tematikájához és módszertanához.
- **TOP Plusz 3.2.1-23. „Fenntartható humán fejlesztések – ESZA” pályázati felhívás**
A közösségfejlesztési folyamatok kötelező elemeit, így a történeti feltárás közzétételét és archiválását is ez a felhívás írja elő.
- **Közösségfejlesztés módszertani útmutató (Cselekvő Közösségek, 2017)**
A közösségi interjú, közösségi beszélgetés, közösségi felmérés és a települési/térségi történeti feltárás módszertani alapját adó szakmai segédlet.
Az itt leírt elvek – részvételiség, közösségi tudásmegosztás, partnerség – közvetlenül beépültek a projekt megvalósításába.

2. Intézményi és városi források

A belvárosi kulturális intézmények nemcsak kutatási helyszíneként, hanem elsődleges dokumentumforrásként is szolgáltak.

- **Iseum Savariense Régészeti Műhely és Tárház** – a római kori város történetéhez és a Savaria-örökség modern interpretációjához kapcsolódó kiállítási leírások, tudományos összefoglalók, régészeti kutatási beszámolók.
- **Szombathelyi Képtár** – kiállítási katalógusok, textilbiennálék dokumentumai, intézménytörténeti adatok, valamint a városi közösségi részvételt segítő múzeumpedagógiai programok anyagai.

- **Smidt Múzeum** – az alapító dr. Smidt Lajos hagyatékához, a polgári gyűjtési hagyományhoz és a múzeum közösségi szerepéhez kapcsolódó gyűjteményi és kiállítási források.
- **Savaria Történelmi Karnevál hivatalos honlapja és kiadványai** – az esemény történeti előzményeit, szervezeti fejlődését, közösségi hatását és a rendezvény térhasználatát bemutató anyagok.
- **Turisztikai ismertetések és városi útikalauzok** – a Fő tér, Berzsenyi tér és a történeti belváros bemutatásai, helyi identitáselemek leírása, közösségi események várostörténeti beágyazása.

3. Helytörténeti és kulturális források

A közösségi identitás feltárása során külön hangsúlyt kaptak azok a helyi hagyományok, személyek és civil szerveződések, amelyek a város múltját és jelenét összekötik.

- **Bloomsday és a Blum-ház (Fő tér 40–41.)** – a James Joyce-i hagyomány és a szombathelyi családtörténeti gyökerek kapcsolatát bemutató források (helytörténeti tanulmányok, irodalmi események dokumentációi, Magyarországi James Joyce Társaság anyagai).
- **Szombathelyi Szépítő Egyesület** – az 1885-ben alapított civil szervezet története, értéktári bejegyzései és helytörténeti szakirodalma; a városi köztérfejlesztések, parkosítások és polgári mozgalmak bemutatása.
- **Helyi sajtóforrások** – a **Nyugat.hu** és **VAOL.hu** online archívumai, valamint a **Vasi Szemle** folyóirat vonatkozó tanulmányai, amelyek a Fő tér, a Berzsenyi tér és a városi események múltját, közösségi funkcióit, rendezvényeit dokumentálják.
- **Egyházi és vallási források** – a Szent Márton-templom, az Egyházmegyei Levéltár és a Szent Márton-örökség hivatalos kiadványai, amelyek a vallási hagyomány és a városi identitás kapcsolatát rögzítik.